

Els inicis de la cartofília catalana

JAUME TARRÉS PUJOL

Investigador cartòfil. Director de la *Revista Cartòfila*

El colleccionisme de targetes postals en els seus orígens

El principal motor de la traginada internacional de la targeta postal a l'albada del segle XX va ser l'associacionisme dels colleccionistes. Els seus clubs fomentaven l'intercanvi de targetes i divulgaven a les revistes que en feien de portaveu les adreces dels membres que s'oferien a intercanviar postals amb colleccionistes de diferents països del món. Hi van publicar molts articles de promoció i d'història de la targeta, de foment del colleccionisme i també diccionaris per fascicles de frases fetes, en castellà, francès, anglès, italià i alemany pensades per a l'ús dels canvistes. No hi faltaven els escrits reclamant una normativa del servei públic de correus més acurat i a uns preus més barats per tal de fer l'intercanvi més fàcil. En definitiva, en assolir els objectius definits als escrits esmentats, afavorien l'auge del comerç de la targeta postal.

La majoria d'aquelles revistes es van publicar durant la primera dècada del segle XX, moltes amb una durada curta, fins i tot algunes es restringiren a un sol número. L'avidesa de tenir i poder gaudir d'imatges en postals de països remots va ser una moda i, seguint el canvi promogut pels clubs, l'associacionisme era una manera ràpida d'obtenir-les. Però també hi havia gent que guardava postals exclusivament dels seus pobles i no els calia l'intercanvi, ja que només s'havien d'atansar a la botiga més propera i comprar les targetes que els interessaven, amb la qual cosa s'estalviaven les despeses dels serveis de correus i els diners que haurien hagut de pagar per a fer-se membres

FIGURA 1. Societat cartòfila APN.

d'una associació. Si feien un petit intercanvi era amb amics i familiars que vivien lluny i no era motivat tant per les vistes que il·lustraven les postals com pels breus missatges en què anunciaven viatges, felicitaven la festivitat d'un sant o bé explicaven les noves familiars com podien ser els naixements de fills, matrimonis, malalties, defuncions, etc.

L'APN (Association Philatélique Nancéienne) va ser fundada a Nancy el 1889 i, dins d'aquest grup de filatèlics, el seu president, George Goury, va crear-hi una secció cartòfila el 1899, amb la qual cosa va ser la primera associació de col·leccionistes de postals del món. Aquesta secció comptava ja amb 400 membres els primers sis mesos, 600 al cap d'un any i fins als 3.400 que tenia el darrer any, el 1908. Aquesta societat publicava una revista mensual, la *Revue Illustrée de la Carte Postale*, que dirigia el mateix Goury, i que tenia vuit pàgines al gener del 1900 i arribà a les setze en números posteriors. El grup va ser molt actiu i ja el 1899 va celebrar la primera Exposició Internacional de la Targeta Postal Il·lustrada. D'aquesta societat, en van ser membres molts col·leccionistes de Catalunya.

FIGURA 2. *Boletín del Bori.*

La Sociedad Cartófila Española «Hispania» (1901-1910)

A Barcelona la promoció de la targeta postal comença per la iniciativa de dos comerciants que es van fer visibles a través de dues revistes fundades al gener del 1901. La primera, la d'Hermenegild Prats anomenada *La Tarjeta Postal*, existí només uns mesos, però fou allí on donaren notícia de l'altra, el *Boletín de la Tarjeta Postal Ilustrada*, creada pel botiguer Salvador Duran i Bori:

Del que es propietario director nuestro amigo el infatigable e inteligente D. S. Durán Bori, experto negociante ventajosamente reconocido en España y extranjero en todo cuanto interesa a tan delicado asunto artístico.¹

Aquesta segona revista es publicà dos anys (1901-1902) amb periodicitat mensual i un any més de manera trimestral. Després d'haver-li canviat el nom

1. *La Tarjeta Postal*, núm. 3, 31-3-1901, pàg. 3.

pel de *Boletín Cartófilo Artístico Literario*, va fer les funcions de catalogació i difusió entre els col·leccionistes de moltes novetats de postals que anaven sortint.

A l'establiment de Duran i Bori al carrer de Ferran, 33, de Barcelona, coincidien els parroquians i feien tertúlia sobre la conveniència de fundar a Barcelona una associació de col·leccionistes de postals, a la manera com estava constituïda la de Nancy (APN), de la qual la majoria ja eren socis. Des de la tribuna de la revista, Duran va impulsar el mercat català de la targeta i va esportar els impressors autòctons a fabricar-ne, alhora que promocionava el col·leccionisme. No sols parlava de targetes, sinó que també promovia l'associacionisme incitant des del seu *Boletín* la creació d'una associació de col·leccionistes: al febrer del 1901 va publicar la convocatòria assembleària per tal de fundar la Sociedad Cartófila Española:

A LOS COLECCIONISTAS DE TARJETAS POSTALES

Creemos ya llegada la ocasión de que los numerosos aficionados que existen en Barcelona y en España se agrupen formando una entidad que, á imitación de las del extranjero, defienda sus intereses, propague la afición para este sport de arte y sirva de lazo de unión tanto entre sí como con los coleccionistas y sociedades extranjeras.

Así, pues, los que suscriben, creyendo hacerse eco de un deseo general, convocan á todos los coleccionistas á una reunión, para tratar de la conveniencia de fundar una sociedad que se ocupe de todo lo que tenga relación con la tarjeta postal ilustrada, la que tendrá lugar el 14 de Abril próximo, á las diez y media de la mañana, en el local de la Liga de defensa Industrial y Comercial, Duque de la Victoria, número 13, principal.

D'aquella reunió en va sortir una segona convocatòria, publicada el mes d'abril:

Agradecidos á la honra inmerecida que la reunión celebrada el día 14 del presente Abril en el local de [...] nos confirió, con la obligación, muy grata para nosotros, de estudiar los preliminares y estatutos fundamentales de la futura Sociedad de coleccionistas de la tarjeta postal ilustrada, y deseosos de corresponder á las impaciencias naturales de todos los adheridos á tan importante acuerdo; hemos señalado el día 16 del próximo Mayo á las 10 de la mañana, y en el mismo local [...] para la celebración de la segunda y definitiva reunión para la constitución de la referida sociedad. En ella presentaremos las bases del reglamento general, quedando además nombrada la junta que deberá, como primer acto de administración, estudiar y confeccionar el reglamento de orden interior.

No dudamos que con el mismo entusiasmo que los aficionados respondieron, lo harán nuevamente, animados con las numerosas adhesiones que cada día han ido aumentando el número de individuos que desean formar parte de la futura sociedad. Barcelona, 30 de Abril de 1901. Por acuerdo de la Comisión Gestora. El Secretario. Rafael Moragas.

FIGURA 3. *ESPAÑA CARTÓFILA*.

El resultat en va ser la fundació de la Sociedad Cartófila Española que adoptà el lema «Hispania» (SCE). La revista portaveu de l'associació va ser editada mensualment a partir del mes de juliol amb el nom d'*España Cartófila* (1901-1910). Se'n van fer ressò les revistes *Pèl & Ploma* del mes de juny:

Revista mensual il·lustrada; portaveu de la Societat Cartófila Hispania. Publica diferents clixés de tarjetes postals, entre ells den Casas, aixís com una fotografia feta per aquet pintor. La presentació tipogràfica de la nova publicació, està molt bé i es deguda al establiment l'Avenç.

I el *Boletín de la Tarjeta Postal Ilustrada* en el número 7 de juliol de 1901:

Se ha publicado el primer número perteneciente al mes de julio de la España Cartófila, órgano de la sociedad *Hispania*, con el cual establecemos gustosos el cam-

bio, no podiend decir nada más por hoy, porque creemos que en dicho número nuestro colega ha padecido un olvido.

En aquest darrera frase podem copsar-hi un cert ressentiment de Salvador Duran: n'havia estat el promotor principal i no el van esmentar al primer número de la revista, de fet no es va comentar fins a l'assemblea de novembre i publicar a l'exemplar del gener del 1902. Ell havia proposat a la nova societat, en el moment en què es va constituir, que el *Boletín de la Targeta Postal Ilustrada* passés a ser propietat de l'associació a canvi de tres condicions: conservar-ne el títol i fer-hi constar el seu nom de fundador, un anunci gratuït i finalment la condició que, si es deixés de publicar, aleshores la revista tornés a ser propietat seva.

Però la societat havia considerat que era millor per als seus interessos publicar una nova revista completament independent de les existents fins llavors.

Des del primer moment va expressar, en el capítol de salutació a la primera pàgina, una declaració d'intencions de voler ser la revista que fes de nex i de relació amb les societats cartòfiles estrangeres:

La Sociedad Cartófila Española *Hispania*, al emprender esta publicación, dirige su más cordial saludo á la prensa y en especial a todos los coleccionistas de tarjetas postales ilustradas, esperando que llegará á ser el verdadero lazo de unión con todas las Sociedades hermanas del Extranjero.

FIGURA 4. SCE socis segells.

FIGURA 5. Intercanvi de targetes.

Els socis fundadors van ser seixanta-set, i la llista de tots, amb les seves adreces, es va anar publicant a la revista. Els qui ho volien es feien fer un tampó amb el número de soci que, a més a més, i seguint recomanacions de la SCE, també incloïa el lema «Hispania». Així segellaven amb tinta algun lloc destacat de la postal enviada per intercanviar i d'aquesta manera contribuïen a augmentar la fama de la societat.

Molts dels socis s'hi apuntaven per poder divulgar les seves dades a través de la revista al mateix temps que obtenien les d'altres confreres, i tots plegats anunciaven, així, la intenció d'intercanviar postals amb col·leccionistes d'arreu del món i, quan ja tenien prou contactes, se n'esborraven.

Els nous socis anaven engruixint el nombre total correlativament i cada llista es publicava sense el nom dels qui no havien actualitzat la corresponent quota anual. Els socis fundadors eren gairebé tots de Barcelona, però després se n'hi anaren afegint molts de forans. La majoria dels 900 i escaig socis que van arribar a inscriure's a la Hispania eren estrangers, ja que l'interès comú de les societats cartòfiles era el foment de l'intercanvi de postals, i el dels associats l'obtenció d'imatges de països als quals no es podia viatjar.

Al final de la primera subscripció anual i en tenir els contactes ja fets, molts afiliats a la Hispania s'estalviaven de pagar les quotes següents i es donaven de baixa. Així, l'any 1909 dels gairebé 900 socis donats d'alta només en quedaven 115 d'actius, dels quals aproximadament la meitat ho eren del darrer any i mig.

FIGURA 6. Bartrina president SCE 2.

La Sociedad Cartófila Española Hispania havia estat fundada a Barcelona al juny del 1901 i durant el primer any va ser presidida i capitanejada per Lluís Bartrina, que també dirigia l'Espana Cartófila. Era un empresari provinent del món de la fotografia i molt relacionat amb la targeta postal, que ben aviat arribà a convertir-se en el principal editor a l'engròs d'aquestes targetes, a més d'esdevenir-ne un destacat importador i exportador.

FIGURA 7. Turull SCE.

L'*Espana Cartófila*, des del 25 de desembre del segon any i fins que deixà de publicar-se, el 1910, fou dirigida pel colleccionista Joan B. Turull, advocat, membre d'una família lligada al món del tèxtil i la banca de Sabadell. Durant la presidència de Bartrina, va ser membre de la junta de la SCE, en què va alternar els càrrecs de bibliotecari i tesorero. Després va exercir de director de la revista des de l'any 1902 fins al darrer número.

FIGURA 8. SCE HISPANIA Casas.

En crear-se la SCE s'encarregà a l'artista Ramon Casas que il·lustrés la postal commemorativa de la fundació, que ben aviat s'exhaurí. Poc després també dibuixà les dues primeres targetes de l'única sèrie de postals artístiques de l'*España Cartófila*, venudes juntes a 30 cèntims. El *Boletín* de Duran i Bori hi feia referència d'aquesta manera:

Como anunciábamos en el número de Setiembre, y casi al mismo tiempo que se imprimía éste, la sociedad *Hispania* publicaba 2 tarjetas representando dos interesantes figuras de mujer del renombrado artista señor Casas, con lo cual, y si añadimos que los fotograbados son de la casa Thomas y que están impresos en colores por L'Avenç, queda hecho el mejor elogio y queda dicho que son dos tarjetas distinguidísimas, dignas de figurar en las mejores colecciones.

I l'*España Cartófila*, en un article signat per C.C. [el comte del Castellà], les descrivia així:

Originales de Ramón Casas, fotograbados de J. Thomas é impresión de L'Avenç, creo que son condiciones suficientes para publicar una obra artística bajo todos conceptos.

Dibujo correcto, elegante, con sello de distinción y soltura que en todas sus obras imprime el pincel del popular artista, factura fácil, segura, y colorido á más justo, armónico, son cualidades todas que campean en las dos obras que vamos á examinar. Son ellas dos figuras de mujer, una de perfil con un buen trazado con suma habilidad, figura colocada con aquel *chic*, aquel abandono del gran artista, que siente á veces nostalgias parisienses al trazar sus líneas. La combinación de rojo y azul verdoso con el negro es acertadísima y produce un conjunto sumamente armónico. Es la otra obra una delicada cabeza de estudio. Una mujer de frente, seria, pensativa, de líneas correctas y lisas, si así puede decirse, tipo elegante, en cuyos ojos se reflejan un mundo de ensueños, su mirada de vivacidad amortiguada por la ternura; adornada, encuadrada su cabeza por amplio sombrero, admirablemente esbozado y trazado el conjunto con encantadora sencillez, con seguras y pocas líneas: las dos tintas morada y naranja, que combinan con el negro, dan un carácter poético y distinguidísimo á la obra. En ambas, excusado es decirlo tratándose de Casas, vive un alma, distínguese el sentimiento, palpita la vida, cualidades éstas que son la distinción y seguridad de líneas brillan en todas sus obras y son el blasón de dicho artista.

Tales son las dos tarjetas postales que, bajo el epígrafe de «Postales artísticas de España Cartófila n.º 1 y n.º 2», publica nuestra SOCIEDAD, cada día más importante y con mayor vitalidad, aumentando la lista de sus socios de modo notable.

La edició es pulcra y esmerada y tiene el aspecto de las grandes ediciones extranjeras, que los aficionados arrebatan á los editores en poco tiempo. No podía ser menos saliendo de talleres que, como los de Thomas i L'Avenç, tienen tan acreditados sus trabajos y su nombre, que no necesitan elogio alguno.

Como la primera postal conmemorativa editada por la SOCIEDAD, cuyos ejemplares se han agotado rápidamente, el éxito de estas dos postales, que superan á aquellas bajo todos sus aspectos, debe ser y será mucho mayor indudablemente.

Los coleccionistas están, pues, de enhorabuena; pueden regalarse con dos apuntes artísticos de calidad y clase superiorísimas á lo que se edita cotidianamente, y los aficionados á las bellas artes pueden igualmente saborear los dos esbozos de Casas con todas sus cualidades y presentados como se merecen.

FIGURA 9. SCE HISPANIA Quatre Gats.

El local de reunions de la SCE, durant el primer any, va ser el cafè-restaurant modernista dels Quatre Gats, regentat per Pere Romeu i promogut conjuntament amb el crític d'art Miquel Utrillo, l'escriptor Santiago Rusiñol i l'artista Ramon Casas.

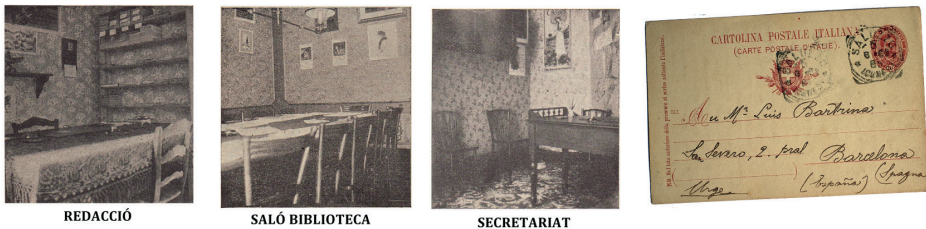

FIGURA 10. SCE Sant Sever 2.

Resultà que els socis de la Hispania no estaven gaire contents de celebrar les seves tertúlies en aquell cafè, per tal com havien de conviure amb la gent d'esperit «modern», i el segon any acordaren de traslladar la seu social a un altre lloc que pensaven que era més «adequat» per a la seva activitat, un local al principal del carrer Sant Sever número 2, on disposaven d'una sala de reunions i d'una biblioteca.

FIGURA II. SCE Benet Roura Ateneu.

L'esport del colleccionisme de postals i el seu creixement

A la revista *España Cartófila*, quan parlaven d'intercanvi de postals entre col·leccionistes, s'hi referien sempre com una activitat artística, cultural i instructiva en aquests termes: «esta afición tan instructiva y agradable», més tard com «nuestro bellissimo sport de arte» o «este artístico sport». I quan explicaren el naixement d'una nova revista cartòfila, deien «nos ayudaría a fomentar y defender el sport de la tarjeta-ilustrada».

Al *Boletín de la Tarjeta Postal Ilustrada* de l'octubre del 1901, Benet Roura Barrios, metge, escriptor, traductor de novel·les, colleccionista i secretari de la SCE, ens explicava que el fenomen de la cartofília havia començat feia un cert temps a l'estranger com una afició lligada al turisme, que l'anomenaven «sport», i que per l'habitual efecte de copiar el que funcionava a fora, la nova moda s'es-

tenia amb rapidesa, també a l'estat. Per copsar l'esperit amb què els colleccionistes defensaven les bondats de la seva afició, millor que ho llegim a l'original:

La afición a coleccionar tarjetas postales ilustradas ha tardado en introducirse en España, y en poblaciones donde reside una colonia extranjera numerosa o las que tienen muchas relaciones con los principales centros científicos o comerciales de otros países, es donde con más facilidad se introdujo y hoy con rapidez se va extendiendo.

En Alemania, Austria y Suiza está más en boga esta afición que se ha dado en llamar «sport», y que al fin y al cabo no es sino una manera de hacer partícipes a las personas que uno aprecia, de las impresiones gratas o desagradables que se experimentan visitando comarcas desconocidas, admirando la Naturaleza en todas sus manifestaciones y el arte con que el hombre la reproduce o el genio con que crea ciertas obras, y darlas a conocer éstas en otros países.

Aquí donde no se adelanta ni se progresa sino teniendo por norma lo que en otras naciones sucede, no podíamos discrepar en este caso, y así se comprende que algún alemán establecido en Barcelona iniciara la publicación de postales ilustradas representando vistas y personajes...

L'intercanvi va créixer moltíssim i molt de pressa. N'hi ha força testimonis. *La Vanguardia* del 2 de setembre de 1902 explicava l'enorme quantitat de targetes que hi havia i la gran despesa econòmica que representava la mania de colleccionar-les que, procedent d'Europa, ja havia arribat:

Como supongo que en España hará iguales estragos que aquí la manía coleccionista de tarjetas postales, ilustradas, tal vez agrada saber que, según cálculos aproximados, existen actualmente 50 mil colecciones, que representan mil quinientos millones de ejemplares. Inglaterra y Alemania son las que proporcionan principalmente las policromadas, y Francia las que llevan reproducciones fotográficas. Algunas series alcanzan ya elevado precio, y así, por ejemplo las del affaire valen 200 y 300 francos.

En un escrit, publicat a la *España Cartófila* titulat *Dernier Sport* (meitat francès, meitat anglès) podem llegir el fenomen tal com el va copsar Joan B. Turull el 25 de novembre de 1902:

Es «sport» relativamente moderno y sin embargo ninguno ha crecido con tanta rapidez ni se ha extendido por todas partes, practicándolo todas las clases sociales ninguno es tan entretenido a la par que instructivo, ninguno en fin, ofrece menos inconvenientes así físicos como morales.

Hace pocos años no se conocían otras tarjetas postales que las oficiales, y si algunas particulares había, era su vida tan efímera que por decirlo así *ignoraba su existencia el vecino*. De pronto aparecen postales con vistas conmemorativas, de fantasía etc., etc., y en pocos meses, fotógrafos y artistas, echan á la luz pública infinidades de ellas, que se apresuran a comprar unos para mandar á otros naciendo del mutuo cambio el nuevo sport, fomentado y desarrollado y hasta defendido por las sociedades que se constituyen á este objeto. El palacio del magnate y la casa del obrero igualmente son centros donde penetró tan noble "sport".

He dicho que era entretenido á la par que instructivo. ¿Cómo no? ¿No nos enseña este pedazo de cartón los antiguos monumentos la arquitectura moderna, los valles amenos los frondosos bosques etc., de todas las partes del mundo? ¿No nos recuerdan las postales conmemorativas hechos históricos de los más importantes? ¿No conocemos por las de fantasía la valía de los artistas de una nación, su gusto artístico y hasta sus mismas costumbres en ciertas maneras? ¿En las postales-anuncio cuánta propaganda no hace el anunciante y cuántas ventajas no encuentra el público?

Verdaderamente es el «sport» de que hablo, el Rey de todos. Tiene solo un defecto y es el abuso de tarjetas postales ilustradas de mal gusto y peor combinación que desgraciadamente se ponen á la venta, pero esto es fácil de curar... no comprándolas. No hay «sport» que reúna las ventajas que posee el de coleccionar tarjetas postales ilustradas. Es «sport» que instruye deleitando, alegra al cuerpo y vigoriza el espíritu, es siempre el mismo y siempre es diferente no morirá nunca porque es infinito, pues no es «sport» de moda.

Tot i els esforços i les ganes que mostraven de fer-ne un esport estès a tot-hom, sense diferències econòmiques, la veritat és que el colleccionisme va ser de bon començament molt elitista per l'elevat preu, tant de les targetes com per la corresponent despesa del servei de correus. I no va ser fins més tard, quan es van abaratir els costos de producció, que la targeta postal es va popularitzar, i se'n va estendre l'ús a la majoria de la població.

En els primers temps cada targeta valia entre deu i quinze cèntims i posar-hi el segell implicava gastar-ne deu o quinze més, segons el lloc de destinació. En total, enviar una targeta volia dir, pel cap baix, gastar-se vint cèntims per al correu interior i uns vint-i-cinc per al correu a l'estranger. Això a primeries del segle xx representava, per als colleccionistes, una petita fortuna només a l'abast de famílies benestants. La prova n'és que els grans colleccionistes subscrits a les societats cartòfiles eren, a banda dels que s'hi dedicaven com a negoci (editors, botiguers i impressors de targetes), gent amb alt poder adquisitiu, com ara hisendats amb títols nobiliaris, apotecaris, advocats, arquitectes o propietaris de fàbriques.

Molts dels escrits publicats a les revistes cartòfiles eren queixes per un servei de correus car i poc acurat. A més d'una millora del servei, també es volia que fos més barat amb l'excusa que això afavoriria l'economia, tant respecte de tots els implicats en la fabricació i venda com de la recaptació que en trauria l'estat (amb els impostos derivats de l'activitat dels fabricants i amb els diners recollits de la venda de segells). També esgrimien que la democratització del seu esport augmentava la instrucció de la població, ja que es podia aprendre un munt amb el colleccionisme de postals.

Així, una mostra del regeneracionisme polític, econòmic i cultural del moment, aplicat al món de la targeta postal, la podem llegir en els consells per a la millora d'aquest sector del mercat que publicava en els seus comentaris J. B. Turull, aquesta vegada al seu escrit a l'*España Cartófila* del juny del 1903:

Claro está que estas extravagancias (como tantas otras) de las administraciones de Correos, perjudican más que a los coleccionistas y vendedores, a los mismos Estados, que si dieran toda clase de facilidades, fomentando el cambio de tarjetas-postales como base de instrucción, procurando su circulación sin trabas ni obstáculos ridículos, ya sea rebajando el franqueo, ya dando libertad para la colocación del sello según capricho, ya cuidando de que fueran mejor tratadas, etc., etc., verían aumentar considerablemente el ingreso pecuniario que ya producen, pudiendo atender así al mejoramiento del Ramo de Correos, bastante descuidado por desgracia, al mismo tiempo que todas las clases sociales podrían muy fácilmente cultivar nuestro sport, que instruye y agasaja.

Responent a una crítica feta al colleccionisme per antieconòmic, tornem a trobar un escrit de J.B. Turull (*España Cartófila* del desembre del 1903) que, seguint amb la retòrica de mestratge i predicant l'intercanvi beneficiós de les targetes postals, ens explica els guanys culturals que hi trobava:

Si comparamos las ventajas con los «peligros» que nacen de coleccionar postales ilustradas, veremos que las primeras superan en mucho a los segundos en todos los conceptos.

Ningún deporte resulta tan educativo e instructivo como el nuestro. Los cambistas practican entre sí el trato universalmente y aprenden mucho en geografía, historia, arte antiguo y moderno, etc., etc., sin olvidar el estudio práctico y más o menos profundo de diversos idiomas.

Todo esto, contribuye al desarrollo intelectual y moral de los coleccionistas, de modo que practicando nuestro “sport”, se educa e instruye de una manera paulatina, sin esfuerzo alguno y a la vez se deleita y alegra el espíritu.

Ante tales ventajas ¿qué peligros pueden haber? Solo conozco dos y en verdad muy fáciles de curar. El cambio numeroso de postales, trae consigo pérdida de tiempo y dinero, pero observando un cambio mesurado ya sabemos el remedio.

Moralistas e higienistas señalan otros «peligros», que resultan torpemente aplicados a nuestro deporte y que solo son hijos de las preocupaciones y meticulosidades del presente siglo. Si diéramos importancia a ellos, tendríamos que suprimir los periódicos, las novelas y los billetes de banco, entre mil cosas más.

Tantas ventajas reunidas, junto con tan insignificantes «peligros», no los posee ningún otro deporte, ni aún aquellos más «inocentes» (por decirlo así) a los que respetamos sin embargo, como importantes y nobles que son todos.

Para acabar señalaré tres palabras, que cuadran perfectamente a nuestro «sport», diciendo que es el deporte más agradable, instructivo y económico.

Relació entre cartofília, fotografia i cultura

L'afició al colleccionisme de targetes postals també afavorí l'augment dels afeccionats a la fotografia, que ja no era sols a mans de tècnics i artistes professionals. Era el moment en què agafava més cos entre la població, quan la indústria fotogràfica posà a mans d'arquitectes, metges, apotecaris, etc., màquines i material associat més assequible, com van ser els papers fotogràfics en format de cartolines de la mida de les targetes postals, les fotopostals.

Van proliferar, alhora, els concursos de fotografia, les exposicions de postals i les societats fotogràfiques. El primer lloc on hi va haver una exposició va ser a Reus, l'any 1902, organitzada per la Lliga catalanista. Fou una exposició amb més de 6.000 postals i va ser presidida per Lluís Bartrina en representació de la SCE Hispania, segons explicà *España Cartófila*:

Galantemente invitada nuestra Sociedad por la Junta Directiva de la *Lliga Catalanista* de Reus para presidir la inauguración de la exposición de tarjetas postales organizada en sus salones, la Junta Directiva de la S. C. E. *Hispania* delegó á nuestro presidente Sr. Bartrina para que le representase en dicho acto, que resultó verdaderamente digno del desarrollo que ha adquirido nuestro sport en España. Más de 6.000 tarjetas figuraban en este primer ensayo en el que se puso de manifiesto el exquisito buen gusto de los organizadores de dicha exposición a los que cordialmente felicitamos.²

2. *España Cartófila*, núm. 15, 15-9-1902, pàg. 106.

FIGURA 12. SCE HISPANIA Riquer.

Després, el 1903 hi va haver un concurs-exposició a Vic, un altre a Sabadell, organitzat pel Centre Català i dues exposicions a Barcelona, l'una el mes de maig organitzada per la SCE i l'altra el setembre celebrada al Palau de Belles Arts amb finalitats benèfiques. I el 1905, una de targetes postals il·lustrades a Tortosa i una altra de postals fotogràfiques a Manresa.

L'exposició de Barcelona, promoguda per la SCE, es va inaugurar als seus locals a les onze del matí del dia 24 de maig de 1903 i va durar fins al 14 de juny. Dedicada a postals noves i usades, era per commemorar que la Hispania feia un any que tenia local propi. Hi van participar els editors Hauser & Menet i Antonio Cánovas de Madrid; Magí Pujadas i Berrens &

Soulé de Barcelona; M. J. Hacohen de Tànger i A. Clavel de Saint-Flour (Alvèrnia, França). I els comerciants Duran i Bori, Marià Font, Francesc Sabater, Pablo Rienaecker (representant d'una casa berlinesa), Caparà i Soterias (de la casa *Al Bruch*), Hermenegild Prats i Pablo Dummatzen de Barcelona. Molts col·leccionistes exposaren postals de diversa temàtica i d'arreu del món.

La SCE va editar una postal commemorativa per celebrar l'exposició i va explicar tot el que feia referència a la fabricació, el disseny i la venda a la revista del mes de juny:

Su dibujo, original del consumado maestro D. Alejandro de Riquer, no puede ser más acabado. Nos representa una hermosa figura, medio mujer, medio diosa con vaporosas vestiduras que hacen resaltar su belleza y contemplando una postal que tiene en la mano. La elegancia de líneas y contornos y la actitud en que está colocada, hacen del todo notable la obra del citado artista.

En la parte superior de la tarjeta, aparece con artísticas letras, la siguiente inscripción: «Commemorativa de la Exposición de Postales. Mayo-Junio, 1903-S.C.E. *Hispania*».

Tal es la obra del Sr. Riquer, editada por nuestra Sociedad y ejecutada a tres colores por la casa J. Cunill de ésta, de una manera irreproachable.

Nos place consignar, en aserción de lo dicho que la corta tirada que de la misma se ha hecho, va agotándose rápidamente, gracias a la buena acogida que los Sres. Socios y el público en general la han dado y que en realidad se merece, por no editarse muy a menudo postales conmemorativas de tanto valor artístico.

En aquells temps, en què les imatges començaven a tenir un abast públic cada vegada més popular, no va ser estrany que diferents entitats civico culturals com eren el Col·legi Sant Jordi, promotor de l'ensenyament en llengua catalana, modern i popular, i el Centre Excursionista de Catalunya esmercessin esforços per tal d'utilitzar les targetes postals en la seva doble vessant, instructiva per als escolars i de difusió cultural per a tota la població.

El 1902 fou el primer any en què l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, dependent del Col·legi Sant Jordi, utilitzà aquest nom. Temps després, aquesta escola va promoure una edició de postals d'arreu de Catalunya i a la convocatòria a participar-hi van respondre molts fotògrafs professionals i afeccionats que van deixar els seus negatius.

Entre el 1906 i el 1909 l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana va editar una sèrie de 320 postals amb vistes d'arreu de Catalunya, on eren representats edificis i altres construccions arquitectòniques civils i religioses, festes populars i patrimoni natural. També editaren una altra sèrie de 20 postals amb fotografies del Palau de la Música Catalana i una tercera de 30 amb vistes de Barcelona i títols en esperanto, dedicades als participants del cinquè Congrés Internacional d'Esperanto celebrat a Barcelona al setembre del 1909.

Per la seva banda, el Centre Excursionista, al febrer del 1908, començà una campanya de recollida de postals per a una exposició que es va celebrar al novembre. La convocatòria va sortir publicada a l'*España Cartófila* al gener del 1908, sota el títol d'*Exposición de tarjetas postales*.

Hem de tenir en compte el context històric d'aquella exposició i l'hem d'emmarcar en l'albada del segle XX, en què s'estaven materialitzant tot un munt d'iniciatives, que s'havien començat en temps de la segona generació de la Renaixença. Des de l'activitat de l'excursionisme científic, el 1876 l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i el 1878 l'Associació Catalana d'Excursions (fusionades ambdues el 1890 per crear el CEC), actuant com a pals de paller, havien iniciat l'estudi i la catalogació de tot el patrimoni artístic, natural i dels costums.

Un dels resultats d'aquelles activitats de la societat catalana de l'època es va començar a fer visible el 1907 quan Francesc Carreras Candi començà a

dirigir la gran obra enciclopèdica de la *Geografia General de Catalunya* de la qual sortiren fascicles fins a la seva finalització, cap al 1918.

En el butlletí del CEC del mes de desembre del 1908, amb el mateix català prenmatiu, ens torna a explicar que les més de cinc mil postals exposades van ser tot un èxit.

Final de la Hispania

La SCE plegà en les seves activitats el 1910. Tot i que la darrera revista que hem consultat és la núm. 94, de juliol-agost del 1909, hem pogut trobar anuncis de la revista al mes de febrer del 1910 i ens fan pensar en aquest any com a final de la seva publicació. No hem trobat escrits els motius del seu tancament. És probable que la mort sobtada de la España Cartófila fos provocada per raons financeres, tal com es pot deduir del contingut de les dues cartes que J. B. Turull va publicar. Tenien els títols de *Meditemos* (juliol del 1908) i *Verdades* (gener-febrer del 1909), i hi podem llegir les raons que creiem que van fer plegar la revista. A la primera carta les queixes de Turull anaven dirigides als col·leccionistes que s'apuntaven a la subscripció només un any i després es donaven de baixa (això també passava a societats de l'estranger). I a la segona carta retreia als fabricants de postals la poca o nul·la col·laboració amb la revista per no informar sobre les novetats d'edicions de targetes i per deixar de patrocinar la publicació amb anuncis.

Meditemos

Si bien durante el pasado ejercicio del primer semestre 1908, han entrado como á nuevos socios en la S. C. E. *Hispania* algunos miembros más que en igual periodo del año 1907, hace algún tiempo que el número de nuevas admisiones va menguando en general.

¿A qué se debe esto? ¿Somos nosotros los solos perjudicados en ello? ¿Pasa lo mismo con otras sociedades cartófilas? Verdaderamente no acertamos á comprender el por qué de tal hecho, pues los más perjudicados son los mismos cartófilos, que con su apatía llegarán á matar una de las sociedades cartófilas más serias del mundo, como lo demuestra su sola antigüedad en la cartófila, pero como «mal de muchos consuelo de tontos», vemos que lo mismo pasa con otras sociedades análogas á la nuestra. Existen muchos coleccionistas de postales, pero contados son los abonados á Revistas y Sociedades, sin duda escarmentados por los muchos abusos que se han hecho y que desde hace años anunciábamos acabarían con nuestros esfuerzos, lo que desgraciadamente va siendo cierto, sin que repitamos las causas por haberlas señalado ya demasiado.

Meditemos pues; nuestro porvenir es negro y salvo raros casos nuestros esfuerzos y trabajos habrán sido estériles, pero si llega nuestro fin, será grande y heroico, porque moriremos combatiendo y abrazados al pabellón cartófilo, que casi ya perdido enarboló gallardamente nuestro Presidente de Honor, el Ilustre Señor Marqués de S. Mori, valerosamente apoyado por un pequeño puñado de entusiastas, que aún lo son.

Verdades

Un amigo nuestro, miembro de la S. E. C. *Hispania* durante nuestra pasada Junta General Ordinaria, criticó en plena sesión nuestra sección de Tarjetas Postales Ilustradas quejándose de que en ella no dábamos cuenta de casi ninguna de las postales que mensualmente aparecen, ya editadas en España ó en el Extranjero. Tiene razón el aludido compañero en lo expresado pero también tenemos razón nosotros en omitir la mayor parte de lo que vemos ó sabemos que ha aparecido en tarjeta postal ilustrada. Tiempo atrás, la mayor parte de los editores españoles como Hauser y Menet, Lacoste, Bartrina, Viola, Guillén, etc., y muchos de los comerciantes en postales nos remitían sus novedades y figuraban los anuncios de sus casas en nuestra Revista y aún cuando publicamos algunos de sus clisés gratuitamente, su proceder noble por lo apuntado, se hacía digno de la propaganda que les hacíamos mencionando sus producciones. Hoy, si bien conservamos aún en nuestras listas de socios algunos nombres de aquéllos no figuran como anunciantes en la Revista ESPAÑA CARTÓFILA, ni se toman la molestia de mandarnos ninguna de sus ediciones o novedades salvo alguna que otra vez y, generalmente solo casas extranjeras de las cuales damos siempre cuenta en la sección correspondiente.

¿Piensa acaso el aludido compañero que es obligación nuestra hacer propaganda gratuita á quienes de tal manera nos tratan? ¿Por cinco pesetas anuales que satisfacen nuestros socios tenemos obligación de ponerles al corriente de todo lo relativo á *tarjetas postales ilustradas convirtiéndonos en propagandistas gratuitamente de aquéllos*? ¿Pueden dichos editores y comerciantes ignorar la existencia de nuestras Sociedad y Revista que cuentan con más de siete años de existencia?

Demasiado, creo que aún hacemos por los consabidos pues fomentamos su comercio, con la sola edición de ESPAÑA CARTÓFILA, ya que infinidad de amigos miembros de la S. E. C. *Hispania* mantienen la afición, gracias á nuestra perseverancia y á los trabajos y sacrificios que, unos pocos nos hemos impuesto más por puntillo que por gloria y provecho que son nulos completamente.

Una mirada á todas las Revistas cartófilas hermanas y veremos que ninguna lleva información cartófila que la nuestra aunque sea poca, ninguna mantiene el entusiasmo nuestro; ninguna se presenta tan independiente y halagadora para todos; ninguna en fin, aparece con la seriedad de ESPAÑA CARTÓFILA, ni cumple más satisfactoriamente sin desmerecer por esto los trabajos de otros colegas algunos de los cuales se hallan en las mismas condiciones que nosotros.

Nada más he decir, bien conocida es nuestra conducta y seguiremos el camino emprendido mientras no sucumbamos á los ataques «involuntarios» y no nos falten los favores que recibimos.

Després de la SCE, els colleccionistes més persistents trobaren en les associacions foranes un lloc per continuar fent publicitat dels seus intercanvis. J.B. Turull va ser un dels cartòfils més actius que continuaren colleccionant i promouent la cartofília després que s'extingís la SCE; va ser soci de molts clubs d'intercanvi i va comprar targetes quan viatjava (en el mercat de paper vell hem pogut veure una targeta que es va autoenviar en una excursió feta el 1952).

Com a exemple d'altres exsocs de la SCE que van continuar el colleccionisme de manera gairebé individualitzada, ens podem fixar en dos barcelonins: Joan de Déu Richarte i Joan N. Rubiès. El primer, propietari d'una important merceria al carrer Gran de Gràcia, el 1908 era soci d'uns quants clubs cartòfils i a través d'ells va continuar l'intercanvi de targetes després de la dissolució de la SCE. Els clubs eren: A.C.I., C.C.C., WELTALL, S.I.A.C., I.C., S.S.C.C., C.C.F. A més a més, era cònsol de la KOSMOPOLIT (Baviera) i delegat a Barcelona de la Sociedad Cartófila Universal SCU «L'Ideal», de la qual tenia el número 8. Pel que fa a Rubiès, continuà l'activitat fent-se soci de la Libre Echange (L.E.) amb el número 1855.

La Sociedad Cartófila Universal SCU «L'Ideal» va ser fundada a València el 1906. En un primer moment, va fer soci d'honor J.B. Turull i va seguir l'estela de la SCE, ja que va publicar, també, una revista cartòfila. La SCU es va fusionar després amb el Club CartoFilatélico, també de València, i la denominació de la nova societat va passar a ser Club Carto-Filatélico. Va deixar de publicar la revista *El Mundo Cartófilo* per fer-ho amb una nova capçalera, *Iberia*, el 1908.

Referències bibliogràfiques

Revista cartòfila: òrgan de difusió del Cercle Cartófil de Catalunya, núm. 1 (1984) – núm. 33 (2012), i suplements 1 i 2.

TARRÉS PUJOL, Jaume (2012). «Els inicis de la cartofília catalana». A: TARRÉS PUJOL, Jaume; PLA MARCO, Ramon. *Els inicis de la targeta postal a Catalunya, Andorra i Balears. Imatges de la nostra terra fa un segle*. Pamplona: Liber ediciones, 2012, pàg. 27-48.